

Jerzy Oleszek

Próba oceny form funkcjonowania oraz możliwości rozwoju wsi przygranicznych rejonu Gór Złotych

Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum 6/1, 47-57

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRÓBA OCENY FORM FUNKCJONOWANIA ORAZ MOŻLIWOŚCI ROZWOJU WSI PRZYGRANICZNYCH REJONU GÓR ŻŁOTYCH

Jerzy Oleszek

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Streszczenie. Przedmiotem analiz jest postać funkcjonowania, istotność przeobrażeń oraz możliwość rozwoju wsi sąsiadujących z granicą państwową, zlokalizowanych w gminie Łądek Zdrój, powiat Kłodzko, województwo dolnośląskie. Zakres przedmiotowy obejmuje trzy aspekty. Pierwszy to charakterystyka aktualnego status quo, drugi – ocena współczesnej postaci funkcjonowania jednostki, a trzeci – szkicowe ujęcie możliwych kierunków oraz form rozwoju. Przyjęto założenie, że przyszła postać jednostki winna zachować cechy: a) kwalifikujące obiekt jako stricte wieś; b) regionalnego środowiska kulturowego, które dokumentują lokalną specyfikę terenu.

Uzyskane efekty wskazują na różnorodność faz przekształcania dotychczasowych struktur. Zidentyfikowano trzy układy: pierwszy, w którym znaczenie charakterystyk uległo całkowitemu zanikowi, drugi – istotność cech jest już minimalna, symboliczna oraz trzeci – występują postacie przejściowe. Dla każdej z wymienionych sytuacji zostają określone propozycje kierunku rozwoju.

Słowa kluczowe: rozwój obszarów wiejskich, wsie pogranicza, zarządzanie obszarami wiejskimi

WSTĘP

Studia materiałów faktograficznych dowodzą, że determinantą kształtującą formy wsi regionu kłodzkiego była charakterystyczna i terytorialnie jednorodna postać środowiska kulturowego. Obszar wyróżniał się specyficznym i zarazem jednoczącym społeczeństwem, sposobem wzajemnego komunikowania się. To właśnie tutaj i to w dwóch odmianach, stosowany był dialekt kłodzki tzw. *glätzisch* [Bernatzky 1988]. Ponadto, co dowodzi chociażby wielość małych budowli i obiektów sakralnych, dominował w regionie katolicyzm. Z pewnością jest to cecha wyróżniająca ten region, bowiem na obszarze położonym

Adres do korespondencji – Corresponding author: dr Jerzy Oleszek, Katedra Planowania i Urządzania Terenów Wiejskich, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, ul. Grunwaldzka 53, 50-357 Wrocław, e-mail: oleszek@ozi.ar.wroc.pl

w bezpośrednim sąsiedztwie powiatu ząbkowickiego czy nyskiego przeważała religia ewangelicka [Güttler 2003]. Inną, nie mniej ważną cechą społeczeństwa regionu była jednorodność etniczna. Nie chodzi przy tym tylko o skłon dzisiejszych Gór Żółtych, ale Rychlebskich Hor – Republika Czeska – gdzie do 1945 roku teren zamieszkały był przez identyczną grupę etniczną.

Późniejsze przeobrażenia, tj. po roku 1945, to skutek m.in.:

- przejmowania i zagospodarowania tkanki osadniczej przez ludność z różnych regionów kraju oraz z zagranicy,
- nadzwyczaj formalnie, a nawet i restrykcyjne przestrzeganych ustaleń strefy granicznej,
- likwidacji dotychczasowych, głównie pozarolniczych, determinant osiedlotwórczych czy osiedlorozwojowych, przy jednoczesnym braku jakichkolwiek rozwiązań alternatywnych [Oleszek 1992, 2000].

Rys. 1. Lokalizacja obiektów badawczych
Fig. 1. Location of research objects

Skutek tych przeobrażeń to: izolacja, ograniczoność osiedleńcza, coraz to większa ilość opuszczonych domostw i postępująca dewastacja elementów zagospodarowania.

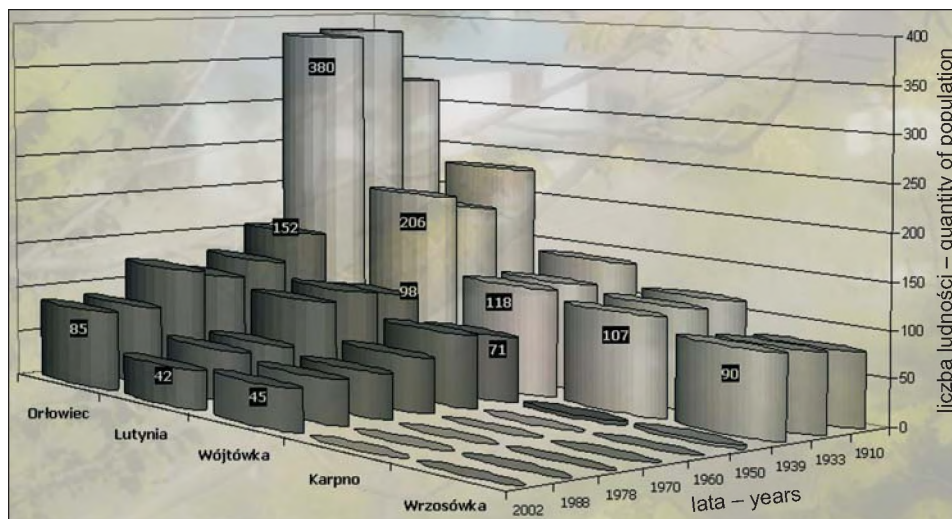
W takim układzie, problemem podstawowym jest zarówno forma jednostek, jak też zasób potencjału jednostek przygranicznych i to rozpatrywanych w układzie wieloaspektowym. Otrzymany rezultat stanowi płaszczyznę podstawową do określenia możliwego kierunku funkcjonowania czy nawet rozwoju regionu. Przyjmuje się ponadto, że jednostki winny w dalszym ciągu mieć charakter wsi, przy jednoczesnym zachowaniu specyficznych cechy tutejszych elementów kulturowych.

Analizę prowadzi się przez identyfikację aktualnego sposobu zagospodarowania, wykorzystania technik wywiadu bezpośredniego oraz dostępnych studiów (aczkolwiek posiadających charakter pośredni) – opisowych materiałów źródłowych.

Obszar badań, którego zasięg terytorialny przedstawiono jest na rysunku 1, to skłón Gór Złotych, administracyjnie przynależny do gminy Łądek Zdrój, powiat Kłodzko, województwo dolnośląskie. W niektórych przypadkach analiza poszerzona jest o jednostki zlokalizowane na terytorium Republiki Czeskiej, w rejonie Rychlebskich Hor.

CHARAKTERYSTYKA ISTOTNOŚCI POTENCJAŁU JEDNOSTEK OSADNICZYCH

Analiza znaczenia potencjału jednostek, to zakres, który opisują dwa parametry. Pierwszy z nich to stan zaludnienia, a konkretniej – przedstawiona na rysunku 2 – charakterystyka skali zmian liczby mieszkańców. Drugi parametr to stan zagospodarowania, którego przedmiotem są:

Rys. 2. Dynamika zmian zaludnienia wsi

Fig. 2. Dynamic variations of village population

- sposób użytkowania elementów zabudowy wsi i to w relacji: funkcja zabudowy a sposób jej użytkowania,
- proporcja sylwety i bryły budynku wraz z oceną stanu technicznego,
- właściwości postaci krajobrazu wiejskiego.

Wielkość zaludnienia wsi

Analiza obejmuje następujące wsie: Orłowiec, Wrzosówka, Wójtówka, Lutynia i Karpno. Każda z jednostek i to w sposób modelowy, spełnia kryteria charakterystyki kłodzkich wsi granicznych. Aktualnie bowiem liczba mieszkańców wsi pogranicza nie przekracza $1/4 - 1/5$ liczby ludności przed 1945 rokiem [Oleszek 2000]. Z kolei jednostki mniejsze, o ówczesnym zaludnieniu ok. 100 mieszkańców, dziś praktycznie nie istnieją. Pozostały jedynie ruiny domów i to w postaci fragmentów pojedynczych ścian, resztki przyziemii czy piwnic. Przykładem, i to o klasycznej postaci, są Wrzosówka i Karpno. Nieco odmienną sytuację obserwuje się w przypadku jednostki Wójtówka. Tutaj bowiem z liczby ludności wynoszącej w 1939 roku ok. 107 mieszkańców, w pierwszym okresie powojennym notowano ok. $3/4$ stanu poprzedniego, a obecnie ok. 45 mieszkańców. Wydaje się, że przyczyną mniejszej dynamiki spadku zaludnienia, a tym samym i uniknięcia całkowitego wyludnienia jednostki, było kilka wzajemnie uzupełniających się zjawisk i procesów. Z pewnością impulsem pierwotnym była lokalizacja:

- kilku nowych domostw o charakterze domów letniskowych czy tzw. drugich domów oraz domów wakacyjnych,
- placówki fundacji, prowadzącej rehabilitację młodzieży niepełnosprawnej umysłowo poprzez pracę w działach specjalnych rolnictwa,
- osadnictwa prowadzącego niektóre działy rolnictwa ekologicznego.

Obserwacje bezpośrednie pozwoliły dostrzec, że część pozyskiwanych produktów, w tym i z wspomnianego gospodarstwa, jest odsprzedawana bądź przyjeżdżającym do swoich domków letniskowych bądź poza jednostkę. Sama zaś działalność w rolnictwie indywidualnym nie jest nawet dodatkowym lecz uzupełniającym podstawowe źródłem utrzymania, którym jest źródło niezarobkowe typu: emerytura, renta czy kapitał.

Gdy uwzględni się dodatkowo:

- harmonijne układy sąsiedzkie między ludnością stale zamieszkującą a przyjeżdżającą,
 - jednostkowe, aczkolwiek możliwe miejsce pracy w fundacji,
- to powstały układ interpretować można jako relatywnie strukturę prostą i to o charakterze sprzężenia zwrotnego. Skutkiem relacji jest brak we wsi obejść zruinowanych czy mocno zaniedbanych. Determinantą wspomagającą układ jest ponadto lokalizacja wsi. Pomiędzy strukturą zabudowy, a drogą łączącą Łądek Zdrój z miejscowością Złoty Stok, występuje powierzchniowo znaczący kompleks leśny. Jest to element odseparowujący jednostkę od traktu komunikacyjnego, a tym samym ograniczający dostęp do niszy.

Pozostałe dwie miejscowości (Karpno i Wrzosówka) są administracyjnie zarejestrowane lecz od dłuższego czasu, całkowicie wyludnione:

- Karpno – kiedyś mała osada, która posiadała charakter wsi turystycznej. Przez kuracjuszy Łądku Zdroju uważana była za letnisko. Fakt ten był przypuszczalnie podstawą dla włączenia miejscowości w sieć dróg spacerowych wytyczonych na terenie miej-

skiego lasu [Rybka-Ceglecka 1999]. Funkcja letniska kontynuowana była do momentu opuszczenia terenu przez ludność dotychczas zamieszkałą. Na pobliskiej Przełęczy Karpowskiej istniało do 1938 roku przejście graniczne. Współcześnie zostało ono zrekonstruowane. Istnieje więc potencjalne skomunikowanie z miasteczkiem Javornik (Republika Czeska). Teren zaś byłej osady, to dziś kompleks leśny, gdzie możliwe jest wędrowanie piesze bądź turystyka rowerowa z ewentualną identyfikacją fragmentów ścian, podpiwniczeń byłej zabudowy. Pozostały jedynie ruiny średniowiecznego zamku rycerskiego oraz odrestaurowana kaplica.

Można jedynie przypuszczać, że wyludnienie jest wynikiem braku potrzeby czy nawet koncepcji wykorzystywania zastanej, i to o charakterze letniskowym, zabudowy.

- Wrzosówka – jednostka sąsiadująca z wsią Lutynia i Wójtówka. W okresie międzywojennym znajdowało się tutaj kilkanaście obejść o postaci niewielkich zagród. Jednostka zamieszkiwało ok. 85 osób; działała kaplica, dziś pw. św. Boromeusza, gospoda, obiekt straży granicznej oraz szkoła elementarna.

Rys. 3. Współczesny krajobraz wsi Lutynia – widok części wschodniej zarejestrowany: a) latem, b) wiosną

Fig. 3. The present landscape of the Lutynia village – the view on west part recorded in a) summer and b) in spring

Po 1945 roku podejmowano próby zasiedlenia wsi. W początkowym okresie mieszkało tutaj 11 osób, zaś w 1970 roku – tylko dwie [Siarkiewicz 2001]. W latach 1970–1980 prowadzono tu usługowy wypas – początkowo bydła, a później, pochodzących z Podhala, owiec. Podejmowane próby były krótkotrwałe zaś efekt końcowy to dalsza postępująca degradacja układu.

Wskazuje się, że lokalizacja gospody była nieprzypadkowa, bowiem w pobliżu obiektu znajdował się trakt wędrowski (*Wanderwege*) z Łądką Zdroju na najwyższy, dominujący w tutejszym krajobrazie szczyt Góra Borówkowa. Nie chodzi tylko i wyłącznie o wskazany element, lecz o zlokalizowane właśnie w tym miejscu elementy infrastruktury turystycznej, którymi były: wieża widokowa oraz schronisko. Według Wziątka [2000] z wieży można było podziwiać najpiękniejsze widoki pobliskich czy dalszych, sięgających swą perspektywą aż po Śnieżkę, pasm górskich. Od jesieni 2006 roku, kiedy to po stronie czeskiej, wybudowano nową 25 metrową, posiadającą platformę widokową, wieżę, istnieje potencjalna szansa by zweryfikować sygnalizowany pogląd. Pozostaje jednakże problem: na ile budowla spełni funkcję impulsu dla renesansu byłego układu czy też inicjacji innego, aktywizującego rozwiązania. Wydaje się, że w chwili obecnej zagadnienie pozostaje w fazie hipotezy czy też jako istniejący, lecz jeszcze nieokreślony znaczeniowo, potencjał.

Wrzosówka administracyjnie sąsiaduje, i to bezpośrednio, z dziś niewielką, położoną w ostro wciętej dolinie Lutego Potoku, wsią Lutynia. Współcześnie w jednostce mieszka ok. 40 mieszkańców, co stanowi ok. 1/5 stanu zaludnienia z 1939 roku. Zwraca się przy tym uwagę, że w latach 50. XX wieku wieś zamieszkiwało ok. 50% stanu z okresu przedwojennego. Mimo relatywnie małej skali, jednak nie trudno zauważyć potężną, gdy chodzi o jednostkę o takiej wielkości, depopulację. Prowadzone studia faktograficzne, oparte o jednostkową, bo odniesioną niemal do każdego obiektu zagospodarowania, penetrację wsi, wskazują na likwidację poprzednich, nierolniczych źródeł utrzymania. Dotyczy to w szczególności eksploatacji, zresztą bogatej w srebro, rudy ołowiu [Güttler 2003]. Po byłej kopalni pozostały jedynie opuszczone, częściowo już zrujnowane, zabudowania oraz sztolnie. W okresie przed 1945 rokiem we wsi działała szkoła, gospoda, urząd celny oraz obiekty straży granicznej. O postaci funkcjonowania wsi, z pewnością decydował także trakt wędrowski Łądek Zdrój – Borówkowa. W ciągu półwiecza zanikł poprzedni kierunek rozwoju, a z małej jeszcze w latach 50. XX wieku jednostki, utworzyła się nie tyle niewielka czy miniaturowa, co zubożona w swej postaci jednostka osadnicza.

Jest wątpliwe, by prowadzony w obiektach byłej straży granicznej i obiekcie byłej szkoły wynajem kwater turystycznych czy eksploatacja gryszy bazaltowego, były istotnym bodźcem do utworzenia podstaw dla kształtowania wyraźnie identyfikowalnej formuły wsi. Z pewnością takiej roli nie odgrywają, zresztą sezonowo i sporadycznie użytkowane, obiekty o charakterze domów letniskowych czy tzw. drugich domów.

Nieco odmienną, aczkolwiek podobną, sytuację obserwuje się w miejscowości Orłowiec. Różnica tkwi tylko w skali. W okresie przedwojennym jednostkę zamieszkiwało niemal 400 mieszkańców, z początkiem lat 50. jedynie ok. 150 (czyli ok. 50%), a aktualnie ok. 85 osób, czyli niespełna połowa stanu z okresu osadnictwa powojennego. Przed 1945 rokiem dominantą i to zarówno funkcjonalną, jak i fizjonomiczną wsi był niewielki dwór z folwarkiem. Dziś są to tylko ruiny, gdzie w niektórych przypadkach możliwa jest

jeszcze identyfikacja funkcji niektórych budynków czy budowli. Drugą dominantą, zlokalizowaną wzdłuż drogi prowadzącej na przełęcz Różaniec, jest kościół pw. św. Sebastiana. Istniały ponadto jedno- i wieloobektowe gospodarstwa rolne, poczta, obiekty straży granicznej, gospoda, szkoła. Aktualnie po niektórych zabudowaniach pozostały jedynie ruiny. Zdecydowana większość pozostałych budynków jest jedynie częściowo użytkowana, a wiele potężnie zaniedbanych.

W tym miejscu wskazuje się, że analiza tylko wielkości jednostki oraz poprzedniej formy funkcjonowania, określa proces zatracania, a niekiedy już utraty charakterystyk określających wieś jako system o strukturach organizmu osadniczego.

CHARAKTERYSTYKA STANU ZAGOSPODAROWANIA

Szczegółowa analiza potencjału, jeśli chodzi o stan zagospodarowania, ograniczona została do wsi Lutynia, Wrzosówka, Wójtówka oraz Orłowiec. Charakterystyka wsi Karpno z uwagi na pozostałe, i to w pełni wchłonięte przez las, ruiny jest ograniczona. Aktualnie w pobliżu jednostki wyznaczono tylko szlaki turystyki pieszej i rowerowej. Można jedynie przypuszczać, że teren byłej wsi będzie intensywniej odwiedzany przez turystów. By tak się stało konieczne jest aby: po pierwsze – przejście graniczne Łądek Zdrój – Cerný Kout zostało właściwie wykreowane i po drugie – doposażone zostało w odpowiednią infrastrukturę turystyczną. W takim układzie realna stanie się komunikacja z wiodącym w regionie północnych Moraw miasteczkiem Javornik, a w dalszym układzie wędrowanie „okólne”, czyli od wspomnianego przejścia granicznego, przez Javornik, miejscowość Travná, Zálesi i przejście graniczne Travná – Lutynia do Łądku Zdroju.

Korzystając natomiast z traktu Przełęcz Łądecka – Łądek Zdrój (tzw. Droga Królewska) można podziwiać miejscowy krajobraz kulturowy wsi Lutynia. Jest to kompozycja, którą tworzą specyficzny układ pól, zadrzewienia i zakrzaczenia śródpolne i to wespół ze strukturą zabudowy (rys. 3). Jednak postępująca i to dynamicznie, sukcesja lasu zacieiera pozostałe jeszcze elementy i uniemożliwia identyfikację całego układu przestrzennego.

Penetracja siedliska wsi pozwala na wyróżnienie dwóch wzajemnie różniących się form. Pierwsza, zlokalizowana w górnej części jednostki, to zagrody – gdy chodzi o funkcję – charakteryzujące się różnym stopniem zaniedbania, a nawet i zdewastowania. Większość z nich użytkowana jest jako domy letniskowe względnie jako drugie domy. Niżej położona, druga część struktury osiedla, to już budynki zamieszkałe przez ludność miejscową. Ich stan wskazuje, że użytkowane są w stopniu ograniczonym i to tylko w części mieszkalnej. Niektóre z obejść, które funkcjonowały jeszcze w 2004 roku dwa lata później stały się obiektami opuszczonymi. Ich przyszłość jest jednoznacznie określona. Przy obecnym status quo z pewnością ulegną powolnej dewastacji i późniejszej likwidacji. Próbą działania hamującego degradację jest restauracja kościółka wiejskiego pw. św. Jana Niepomucena (interesująca budowla z 1906 roku). Tu znajduje się źródło oraz uruchamiane są obiekty świadczące usługi noclegowe. Wskazane elementy to z pewnością określony zasób. Jednak gdy uwzględnimy częściowo drożny, bo tylko do Wrzosówki, trakt wędrowski, to można założyć, że istnieje bezsprzecznie znaczący w skali jednostki, potencjał mogący inspirować rozwój pewnych form turystyki.

Jeżeli obecny układ będzie kontynuowany istnieje prawdopodobieństwo zatrzymania destrukcji, a w niedalekiej przyszłości szansa na zachowanie cech kwalifikujących jednostkę stricte jako wieś, gdzie zostaną utrzymane, a nawet i wzbogacone, historycznie ukształtowane cechy krajobrazu kulturowego [Moschny 2004].

Gdy chodzi z kolei o miejscowość Wrzosówka, to zasób utworzony jest przez – sygnalizowaną już – kaplicę, dwa obiekty o charakterze domów letniskowych oraz ruiny po byłej zabudowie. Powstaje więc problem: czy uznać i przyjąć istniejące status quo, a poprzez odpowiednie działania naprawcze i uzupełniające w zakresie infrastruktury turystycznej wzmocnić znaczenie percepcji tutejszego krajobrazu; czy też przeznaczyć teren pod lokację domów rekreacyjnych czy drugich domów. Każda z propozycji będzie posiadać zarówno zwolenników, jak i przeciwników. Każda z grup przedstawi swoje argumenty. Swadoba w zakresie formy i sylwety nowo wzniesionego budynku pobytowego oraz przyjęcie do realizacji drugiej koncepcji może dać tylko negatywne (i to rażąco) skutki. Po pierwsze utraci się, i to bezpowrotnie, dzisiejszą (można rzec mistyczną) atmosferę miejsca. Po drugie współczesne, nie skażone antropogenizmem obcowanie wędrowca z naturą zostanie całkowicie zdewaluowane i zniszczone. Po trzecie – interesująca, kojąca (choćby szumem potoku) wędrówka z Lutyni do Wrzosówki nie będzie możliwa, gdyż powstanie tu zwyczajny trakt komunikacji kołowej. I wreszcie po czwarte – jest wątpliwe, by istnienie i funkcjonowanie domów letniskowych było impulsem do zachowania i pielęgnacji historycznych walorów miejsca.

W rozważanym układzie wsi granicznych, z pewnością wiodącą i to z punktu widzenia przeszłej oraz aktualnej liczby mieszkańców wsią jest Orłowiec. Miejscowość położona jest w odległości 8 km od Łądka Zdroju, bezpośrednio sąsiaduje z przełęczą Różaniec, zaś po drugiej stronie granicy z nieistniejącą już osadą Růżeniec. Miejscowość zlokalizowana jest wzdłuż potoku Orliczka w Dolinie Ukształtnej, z zachowanym układem zabudowy głównie na dnie doliny oraz stoku południowym. Zabudowa stoku północnego ulegała stopniowej dewastacji z uwagi na zanik rolniczego użytkowania terenu, a w późniejszym okresie – dynamicznie postępującej sukcesji lasu. W 1945 roku zamknięto przejście graniczne na Růżanцу i zlikwidowano tym samym możliwość restytucji poprzednich powiązań jednostki z miejscowością Bilá Voda. Fakt ten pozostał nie bez wpływu na intensywność procesu opuszczania domostw i późniejszej dewastacji oraz zaniku elementów zagospodarowania. Obecna, a pochodząca z początku XX wieku, zabudowa koncentruje się w zasadzie w sąsiedztwie drogi prowadzącej do Złotego Stoku oraz wzdłuż drogi prowadzącej na Růżaniec, a konkretniej w pobliżu nadal dominującego w sylwecie wsi obiektu sakralnego. Można jeszcze zidentyfikować charakterystyczne w regionie zagrody o zabudowie wieloobektowej i wielkokubaturowej, tworzącej wewnętrzne podwórze gospodarcze oraz specyficzne dla układu zwieńczenie bramne.

W planie zagospodarowania przestrzennego miejscowości, ustala się dalszy rozwój funkcji wypoczynkowej. Aktualna postać to nie tylko istniejący (jeszcze!) specyficzny urok, ale także obiekty infrastruktury turystycznej, które reprezentowane są przez:

- aktualnie nieużytkowany dom wypoczynkowy „Orlik”, którego sylweta wyraźnie kojarzy się z formułą lokalnego stylu budowlanego (rys. 4a);
- dwa obiekty świadczące wynajem kwater noclegowych o charakterze gospodarstwa agroturystycznego;

Rys. 4. Wieś Orłowice – wybrane elementy turystycznej infrastruktury pobytowej
 a) aktualnie nieużytkowany dom wypoczynkowy „Orlik“, b) domy letniskowe jako przykład chaotycznej kompozycji oraz braku skorelowania z cechami lokalnego stylu budowlanego

Fig. 4. Orłowice village – selected elements of tourist infrastructure a) currently not utilized home for rest „Orlik” b) summer houses as an example of chaotic composition and the lack of correlation with the features of local architectural style

– użytkowane (głównie latem) domy letniskowe, które swoją bryłą czy sylwetą prezentują nie tylko pełną różnorodność form, ale także i brak korelacji z lokalnym stylem budownictwa wiejskiego (rys. 4b). Poza tym kontrowersyjna jest lokalizacja tego typu elementów. Niemal wszystkie obiekty tworzą przestrzenną jedność i to położoną w centralnym miejscu jednostki. Takim układem nie tylko narusza się, jeśli nie degeneruje, utworzoną historycznie strukturę przestrzenną zabudowy. Dalsza kontynuacja przyjętego trendu, tj. faworyzowanie tylko i wyłącznie budownictwa letniskowego, grozi przekształceniem jednostki w postać wybitnie monofunkcyjną, posiadającą cechy hybrydy osadniczej.

PODSUMOWANIE

Analizowany obszar charakteryzuje się z pewnością określoną specyfiką. Studia najnowszej historii wskazują, że przed 1945 rokiem terytorium zamieszkałe było przez ludność jednolitą narodowościowo, i co istotne – zamieszkałą po obu stronach granicy

państwowej. Jeśli dodać wielość przejść granicznych, jest wielce prawdopodobne, że rozwijały się tu i funkcjonowały określone współzależności. Bezsprzecznie nie pozostawało to bez wpływu na poziom i jakość rozwoju jednostek. Zastane przez nowych mieszkańców układy gospodarczo-przestrzenne były nowością. Czynione próby ożywienia jednostek nie były ani kontynuacją dotychczasowych kierunków, ani rozwiązaniem stymulującym inne oblicze wsi. Powstawał konglomerat, który tworzą ślady przeszłego wizerunku połączone z jednostkowymi, nietworzącymi określonego układu, elementami współczesnymi. Ekstremalnym przykładem jest sytuacja wsi Karpno oraz Wrzosówka. Jest niemal pewne, że w przypadku pozostałych jednostek, kontynuacja dotychczasowego trendu spowoduje identyczny – albo podobny – efekt. Rozwój budownictwa letniskowego z pewnością nie zahamuje dalszej destrukcji, a przeciwnie – tylko przyspieszy przeobrażenie wsi w osadę o charakterze rekreacyjnym i to, co najważniejsze – użytkowaną przez bardzo wąski segment rynku. Zanikną wszystkie struktury organizmu osadniczego. Brak odpowiedniego nadzoru wprowadzi szeroką różnorodność i dowolność stylu budowlanego oraz detali architektonicznych. Wątpliwe jest, aby układ o takiej postaci, stał się obiektem, chociażby minimalnego zainteresowania innych przyjeżdżających czy wędrujących po okolicach. Stąd, aby zrewitalizować wiejski organizm osadniczy, konieczne jest zintensyfikowanie działań o charakterze restytucyjnym, nawiązujących swym profilem do przeszłych impulsów. Jest to jeszcze realne. Jednak warunkiem powodzenia jest zaniechanie działań pojedynczych, indywidualnych na rzecz kompleksowych, których ogniskiem jest jednostka o charakterze wsi i to interpretowana nie tylko jako zbiór elementów zagospodarowania, ale jako określony system związków przyczynowo-skutkowych oraz wzajemnych interakcji.

PIŚMIENNICTWO

- Bernatzky A., 1988. *Landeskunde der Grafschaft Glatz*, Marx Verlag Leimen.
- Güttler P., 2003. *Das Glatzer Land, Aktion West – Ost e.V.* Düsseldorf.
- Moschny B., 2004. *Die Entwicklung der Kulturlandschaft im östlichen Grenzgebiet des Glatzer Berglandes und die sich daraus ergebenden Möglichkeiten einer touristischen Nutzung*, Diplomarbeit, Universität Rostock [material niepublikowany].
- Oleszek J., 1992. Charakter zmian ludnościowych oraz przeobrażeń przestrzennych wsi granicznych b. powiatu Bystrzyca Kłodzka w latach 1880–1987. *Zesz. Nauk. AR Wrocław, ser. Rolnictwo* 217.
- Oleszek J., 2000. Znaczenie niektórych czynników sprawczych przekształceń struktur funkcjonalnych osadnictwa wiejskiego Kotliny Kłodzkiej. [W:] B. Górz (red.). *Szanse rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem pogranicza polsko-ukraińskiego*. UMCS Lublin.
- Rybka-Ceglecka I., 1999. *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Łądek Zdrój powiat kłodzki, woj. dolnośląskie*. Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego Wrocław.
- Siarkiewicz L., 2001. *Wielka gala w małej Wrzosówce*. Ziemia Kłodzka, Od Kładskeho pomezí, Glatzer Bergland. Kłodzko.
- Wziątek A., 2000. *Gminy Masywu Śnieżnika na dawnej pocztówce*, Kolekcjoner s.c. Opole.

**THE TRIAL OF THE ESTIMATION OF THE FORMS OF FUNCTIONING
AND POSSIBILITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE BORDER
VILLAGES OF ZLOTE MOUNTAINS REGION**

Abstract. The subject of analyzes is the form of functioning, the relevance of the transformation and possibilities of the development of villages that neighbour on state border localized in the municipality of Ladek Zdroj, district Klodzko, province Dolny Slask. The scope of the subject includes three aspects. First one is the description of the current status quo, second one – the estimation of present form of the functioning of the unit and third one sketchy depiction of possible trends and forms of development. It was assumed that future form of the unit should keep following features: a) qualifying object as „stricte” village; b) of the regional cultural environment that document local specific of the region.

Obtained effects point at variety of the phases of transformation of current structures. The systems were identified where the meaning of characteristics disappeared where the relevance of features is by now minimal, symbolical and third one – where transient forms exist. For every situation certain proposals of depiction of development are determined.

Key words: The development of rural areas, the villages of border area, the management of rural areas

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 7.02.2007